

[B] **DE BESTE OPLOSSING VOOR IEDEREEN.
EEN NIEUWE ROMAN VAN JEROEN OLYSLAEGERS**

Er is in de loop der jaren blijkbaar nog niet zo heel veel veranderd in Vlaanderen. De ouderen schreven erover, de jongeren ook: het zwijgen, de afgunst, het onderlinge gekonkelfoes. We vonden het bij Walschap en Claus, we lezen het nog steeds bij Naegels, Mortier of Olyslaegers. Die laatste had zich op dat vlak al eens laten gelden in de roman *Open gelijk een mond*¹, waarin hij de leugens en halve waarheden rond de affaire-Dutroux via een collage van vertellers en krantenknipsels met elkaar verbond. En we treffen het ook aan in zijn nieuwste roman met de opzienbarende titel *Wij*.

Wij speelt zich af tijdens de zomer van 1976; een zomer die in het Vlaamse collectieve geheugen gebrand staat als uitzonderlijk warm. Georges, een misnoegde cartoonist bij een kwaliteitskrant en het hoofdpersonage dat de sympathie van de lezer moet opwekken, trekt zich samen met zijn gezin en vrienden terug op een berg aan de Spaanse Costa Brava. Mensen plonzen in het zwembad, flirten met elkaar, drinken overvloedig, doen aan partnerruil en hebben het over vrijheid en zelfbeschikking in een land dat zelf nog maar net de dood van een dictator heeft meegemaakt. Toch is hun samendrommen op de berg meer dan een leuke vakantie onder vrienden en familie. Naarmate de dagen vorderen, blijkt steeds meer dat er onder de lachende gezichten barsten, gebroken verlangens en afgunst schuilgaan. De verhoudingen tussen de echtgenoten zijn labiel

en de karakters die Georges omgeven, hebben alle wel iets onverkwikkelijks op hun kerfstok of in hun toekomstplanning. Het samenzijn lijkt een afzondering van bannelingen. De gesprekken gaan over de miskenning van Vlaamse eisen, de schade van het collaboratieverleden, de fnuiking van de vrije meningsuiting, en een en ander is allemaal de schuld van de communisten en de negers. Het is in die sfeer dat een geest van verbondenheid ontstaat, met het vooruitzicht om collectief op te staan. De naam "Wij" moet die onlosmakelijke verbondenheid symboliseren.

Georges voelt zich besmet door die eenheid waarvan hij de idealen niet deelt. Zijn sceptische eigenzinnigheid botst met de collectieve verlangens en hij voelt hoe hij door zijn opwellende frustraties steeds meer afglijdt in een psychose. Hij vindt de uitgang uit het "Wij" enkel tegen een hoge prijs en ze is bovendien slechts tijdelijk. Onder invloed van geestverruimende middelen weekt hij zich in de geslachtsgemeenschap met de revolutionaire Nicole los van de gemeenschap en steekt de berg, symbool voor de afsluiting waar het "Wij"-gevoel, in een hallucinante scène in brand. Tevergeefs. De brand wordt geblust en Georges wordt weer in de armen gesloten. Als hij uiteindelijk toch opnieuw revolteert — eerst via een ironische tekening als logo voor de beweging die de aanwezigen willen oprichten, later in een eruptie van ongecontroleerd geweld — wordt hij, zoals een probleem, "opgelost". Hij wordt geïnterneerd, veilig weggestopt in een gesticht waar zijn geest wordt geamputeerd en enkel de dood hem nog te wachten staat. Het collectief heeft zijn werk gedaan en hun conclusie, uitgesproken door een van de minder koosjere personages — is niet minder dan cynisch te noemen: "Het is voor iedereen de beste oplossing."

Met die thematiek en titel is het moeilijk om de link met *We* van de Russische auteur Yevgeny Zamyatin niét te leggen. In deze dystopische roman uit 1921, gesitueerd in de drieëndertigste eeuw, verhaalt de protagonist D-503 over de *One State*, een natie gericht op maximale productie-efficiëntie, waarin mensen nummers zijn en dissidenten onverbiddeijk worden uitgeschakeld. D-503 prijst die staatsvorm aanvankelijk, maar wordt door de enigmatische en aantrekkelijke I-330 ingewijd in menselijke passie en anders denken. De idylle is van

korte duur. I-330 wordt geëxectueerd en D-503 wordt chirurgisch van zijn verbeelding beroofd. *We* vormde daarmee een kritische stem tegen de toenmalige tirannie van de Russische staat die maar weinig plaats toekende aan individuele zelfbeschikking.

De spanning tussen collectiviteit en individu wordt in *Wij* op een meer psychologisch en sociaal niveau vertaald, maar krijgt tegelijk een politieke ondertoon. *Wij* is niet alleen een Clausiaanse afrekening met de menselijke aard, maar ook met Vlaanderen, zijn mentaliteit, zijn verleden en de nationalistische haard die eronder broeit. Als buitenstaander heeft Georges — in tegenstelling tot zijn omgeving — geen andere binding tegenover zijn thuisland dan een kritische: "Ze vraagt hoe het in ons land is? Wil ze dat echt weten? Of er tussen zwijgen en zuchten nog ooit iets nieuws te vernemen valt? Wat ons bindt wordt weggehoond, wat ons scheidt wordt weggemoffeld. Wat er overblijft wordt nooit verwoord (tenzij getekend)." Hoewel Georges zelf geen lichtend tegenvoorbeeld is voor die mentaliteit, staat hij in zijn ruimdenkendheid en scepsis lijnrecht tegenover zijn "vrienden". De politieke dimensie van *Wij* werpt op die manier via de referentie aan *We* van Zamyatin een erg schrikwekkend beeld op van de implicaties van de gesloten Vlaamse mentaliteit en Vlaams-nationalistische xenofobie. Zonder de personages expliciet fascisme te verwijten, toont Olyslaegers toch hoe gauw het individu zich verliest (of moet verliezen) in de verlangens van het collectief.

De thematiek van het boek is niet nieuw, de maatschappijkritiek die erin verwoord wordt is dat evenmin. Maar *Wij* is wel een goede roman. De psychologische ontrafeling en de opbouw van de spanningen binnen de groep via uitstekende dialogen is een knap staaltje van literair vakmanschap. De veelvuldige verwijzingen naar mythologische figuren en thema's geven het gevoel dat er meer aan de hand is dan een eerste lectuur kan doorzien en de historische reconstructie van 1976 biedt een intrigerende impressie van de toenmalige tijdgeest. Bij momenten is er sprake van overdaad. Een te grote larding met symbolen leidt soms af, en naar het einde toe stapelen de gebeurtenissen zich nogal op, waardoor de spanningsboog enkel via herhaald optrekken het einde haalt. Toch is *Wij* een interessante en boeiende roman. Er gebeurt iets en het boek gaat

ergens over. *Wij* combineert politiek engagement met psychologische diepgang en esthetisch genoeg. Die combinatie ligt in de Vlaamse literatuur niet voor de hand.

JAN LENSEN

JEROEN OLYSLAEGERS, *Wij*, Meulenhoff|Manteau, Antwerpen/Amsterdam, 2009, 304 p.

Noot

(1) Zie de bespreking in *Ons Erfdeel*: HUGO BOUSSET, "Over België, anus mundi", in: *Ons Erfdeel*, jg. 43 (2000), nr. 3, pp. 436-437.
